

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

ФАНТАЗИЯ, СКЛОННОСТ КЪМ ФАНТАЗИРАНЕ, СМИСЪЛ В ЖИВОТА И ЕМОЦИОНАЛНА РЕГУЛАЦИЯ ПРИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛЕН ДИСТРЕС

представен от: Яна Руменова Петрова

за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ по професионално
направление 3.2. Психология

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. д-р Катя Георгиева Стойчева

Департамент „Психология“

Институт за изследване на населението и човека при БАН

професионално направление 3.2. Психология

Яна Петрова е докторант към Катедра „Обща, експериментална, развитийна и здравна психология“ на ФФ на СУ „Св. Климент Охридски“, с научен ръководител проф. дн Ирина Зиновиева.

Общата ми положителна оценка на представения дисертационен труд почива на следните оценки по зададените критерии:

(1) обща характеристика на дисертационния труд – обем и структура

Яна Петрова е представила за рецензиране един цялостен труд, който описва извършената теоретична и емпирична изследователска работа по темата за склонността към фантазиране

и връзките ѝ със смисъла в живота, емоционалната регулация, търсенето на усещания и екзистенциалния дистрес.

Структурата на работата подходящо следва класическия модел, който включва три основни глави: Теоретичен обзор, Постановка и организация на изследването, Анализ и дискусия на резултатите от изследването, заедно с Въведение, Обобщение и Заключение, Литература и Приложения.

Работата е в обем от 249 страници, позовава се на 268 литературни източници, от които 34 заглавия на български език и 234 заглавия на английски език. Текстът включва 81 таблици и 51 фигури. Работата има 1 приложение, в което са представени инструментариумът на емпиричното изследване, ключови понятия и първични емпирични данни.

Авторефератът отразява пълно и точно структурата и съдържанието на дисертационния труд и представя най-важните тези и изводи от проведената изследователска работа.

(2) литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата

Текстът свидетелства за много добрата литературна осведоменост на докторанта, задълбочената ѝ теоретична подготовка и широкия обхват на концептуалните ѝ търсения: от исторически преглед на философските и психологически разбирания за въображение и фантазия, през сравнителен анализ на концептуализациите на склонността към фантазиране до развитието на основните постулати в теорията за само-детерминацията. На базата на направения преглед на литературата се формира теоретичната рамка на емпиричното изследване и се извеждат параметрите за наблюдение и оценка.

(3) методичен подход

Методологията на дисертационното изследване е релевантна на предметната област (културна и диференциална психология) и адекватна на избрания обект на изследване (връзките на фантазията със смисъла в живота, емоционалната регулация, търсенето на усещания и ефектите им върху екзистенциалния дистрес). Теоретичната обосновка на откритите дименсии, на очакваните ефекти и на избраните методи е експлицирана. Работата се отличава с добра степен на съгласуваност между теоретичния модел и операционализацията му в хипотези на емпиричното изследване.

Проведено е пилотно изследване, което да открие основните означаващи, към които се реферира фантазирането в българската културна среда. В основното изследване е

извършена сериозна методологична изследователска работа за създаване и адаптиране на инструменти за измерване и оценка на изследваните параметри. Докторантът демонстрира добро познаване, разбиране и коректно прилагане на адекватно избраните методи за статистически анализ.

(4) значимост и убедителност на получените резултати, интерпретациите и изводите

Проведено е комплексно психологическо изследване на склонността към фантазиране като индивидуално поведение във връзка със смисъла в живота, емоционалната саморегулация, търсенето на усещания и екзистенциалния дистрес. Получени са нови, оригинални резултати с научна и приложна стойност. Те се отнасят до:

- а) характеризиране на различните аспекти на фантазирането като индивидуално поведение през призмата на опита и преживяванията на изследваните групи от 27 човека (пилотно изследване) и 369 човека (основно изследване);
- б) очертаване на взаимовръзките между изследваните параметри на фантазирането и търсене и намиране на смисъл в живота, типа емоционалната саморегулация, силата на търсенето на усещания и проявленията на екзистенциален дистрес като самота, отегчение и загуба на илюзии;
- в) разкриване на медиаторни ефекти на емоционалната саморегулация и смисъла в живота при влиянието на параметрите на фантазирането върху показателите на екзистенциален дистрес, както и медиаторни ефекти на емоционалната саморегулация при влиянието на параметрите на фантазирането върху смисъла в живота.

(5) критични бележки към дисертационния труд

Дисертационното изследване на Яна Петрова е с много висока стойност. Поздравявам докторантката за извършената сериозна работа по подобряване на структурата на дисертационния труд и организацията на съдържанието му. Дадените по-долу препоръки отразяват необходимостта от продължаване на работата в тази насока - подобряване на дисертацията чрез подобряване на формата, което да открий и подчертае достойнствата на богатото научно съдържание.

* Дисертационният труд е написан много грамотно и културно, четете се леко, но изложението се следи трудно. Той се нуждае от много внимателно изчитане и редактиране, да се избегнат дразнещите отклонения от стандартите на академичното писане като:

таблицы и фигури, които се пренасят на друга страница или които не са споменати в текста; фигури 35-39 са споменати на страница 80, но се появяват като изображение едва на страници 153-155; ненужно подробното представяне на медиацията на страница 85-86.

* Приложението с неговото съдържание е адекватно решение, но тази част от дисертацията не е добре организирана. Имаме три типа съдържание, които трябва да бъдат обособени в три отделни приложения: методологически инструментариум; речник на съпътстващите психологически конструкти; първични данни за влиянието на демографските фактори.

Трябва да отбележа, че тези бележки може и да изглеждат формални на пръв поглед, но са съществени. Творческият продукт (каквото е научният труд) се отличава не само с оригиналност, генеративност и полезност, но и с качества като елегантност и изразителност. А това предполага съдържанието и формата, в която е облечено, да са се напаснали. Творческият процес предполага ефективна комуникация на резултатите от творческия труд, която да подчертае и открие неговите достойнства.

(6) характер на научните приноси

Приемам изведените от Яна Петрова и обосновани в дисертационния труд научни приноси, свързани с „обогатяване на теоретичното и емпирично познание за явленията фантазиране, екзистенциален дистрес, смисъл в живота и емоционална регулация при личността в зряла възраст“ (стр. 42 от автореферата).

В теоретичен план постижение на работата е комплексно изследване на склонността към фантазиране и психологическата структура на фантазирането, както и на връзките ѝ със саморегулацията на личността в три съществени измерения като смисъл в живота, емоционална саморегулация и екзистенциален дистрес. Предложена е евристична концептуализация на формите на фантазиране: проведеното емпирично изследване потвърждава диференциация в измеренията на преживяване на смисъл и екзистенциален дистрес.. Демонстрираната медиаторна роля на емоционалната саморегулация и смисъла в живота при български респонденти допълва и обогатява световната литература по темата. В методологичен план богатство на работата са адаптираните за български условия множество изследователски инструменти с много добри психометрични характеристики, което разширява възможностите за фундаментална и приложна изследователска дейност. Такива са: Въпросник за оценка на творческия опит (Creative Experience Questionnaire, Merckelbach, Horselenberg & Muris, 2001), Скала за оценка на фантазията (Fantasy

Questionnaire, Weibel, Martarelli, Häberli & Mast, 2017), Скала за оценка на състояние на отегчение (Multidimensional State Boredom Scale (MSBS) - Fahlman, Mercer-Lynn, Flora, Eastwood, 2013), Скали за оценка на стил на емоционална регулация в рамките на теорията за самодетерминация (Roth, Assor, Niemiec, Ryan, & Deci, 2009). Стойностен момент е и потвърдената факторна структура на изследваните дименсии, което позволява сравнимост и съпоставимост на българските данни в между-културни сравнения.

Новите знания, задълбоченото разбиране и надеждните и валидни методи имат широка приложимост: те са от полза и в полето на психологическата наука, и в приложен план; в консултативната психологическа работа и психотерапевтичната работа.

(7) оценка на качеството на научните трудове на докторанта, свързани с покриването на минималните национални изисквания

Докторант Яна Петрова е представила четири самостоятелни публикации по темата на дисертацията, които отразяват основни елементи на дисертационния труд. Списъкът с публикации включва 1 студия на български език,, 1 статия на английски език и 2 статии на български в тематични сборници и списания. Броят и характерът на публикациите на Яна Петрова отговарят на минималните национални изисквания по ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ.

Познавам Яна Петрова като участник в Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки, организирана от ИИНЧ-БАН и публикуван автор в Сборника доклади от школата. Работата ѝ се откроява и привлича внимание със своята тематика и задълбоченост на подхода. През 2024 г. Яна представи своята работа на 4я семинар „Творчеството във фокуса на психологията“, организиран от ИИНЧ–БАН, което ни даде възможност да оценим и нейната организираност и посветеност на темата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационното изследване на Яна Петрова отговаря на всички изисквания за придобиване на научната и образователна степен „доктор“. Представената разработка свидетелства за задълбочени познания по темата, овладян методологичен опит и познания, добра изследователска практика и солиден изследователски принос.

Въз основа на достойнствата на представената работа давам **положителна оценка** на дисертационния труд на Яна Руменова Петрова и предлагам **да ѝ бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление 3.2. Психология.**

София, 15 април 2025 г.

Подпис: *проф. д-р Катя Стойчева*